

ҒЫЛЫМНЫҢ САРДАРЫ

Өмір – мұхит, уақыт – толқын. Сол уақыт толқыны бүгін ірі ғалым, ұлағатты ұстаз, ғылым мен жоғары мектеп ұйымдастырушыларының бірі, бірі емес-ау, бірегейі, көрнекті қоғам қайраткері, экономика ғылымының докторы, профессор, Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының академигі, Қазақ мемлекеттік аграрлық университетінің ректоры Кенжеғали Әбенұлы Сағадиевті де 60-тың қырқасына алып келіпті.

...Иә, киелі де, қасиетті қарт Торғай топырағы талай ұлы тұлғаларды дүниеге әкелген. Алаштың арыстары Ахаң мен Жақаң, ұлт-азаттық күрестің батырлары Аманкелді мен Кейкі, ақындар Сыр аға, Ғафекең сияқты ірі тұлғалар дүниеге келген жерде Кенжеғали Сағадиевтің де кіндік қаны жуылған.

Білім табалдырығын Қостанай облысы Әуликөл ауданының Әуликөл орта мектебінен аттап, оны 1955 жылы күміс медальмен бітірген оның туған өлкенің ыстық құшағынан аттанып, Алматының асфальтына аяғының тигені де кеше ғана сияқты. Сол жылы білім құған 17 жасар жігіт Қазақтың мемлекеттік университетінің экономика факультетіне оқуға түседі де, оны 1960 жылы үздік бітіріп, осы университетке оқытушылық қызметке қалдырылады. Ғылым жолын қууға бекем бел байлаған жас ұстаз 1963 жылдан Плеханов атындағы Мәскеудің халық шаруашылығы институтының аспирантурасында оқып, диссертациясын мерзімінен бұрын қорғап шықты. 1966 жылы АХШИ жоспарлау-экономика факультеті деканының орынбасары болып тағайындалады, кейін осы факультеттің деканы, партия комитетінің хатшысы, оқу жұмыстары жөніндегі проректор қызметтерін атқарып, Қазақстанның экономика саласындағы алғашқы жоғары оқу орнының ұйымдастырушыларының бірі болды.

«Барлық істің басшысы – білім мен ұғым» деп Жүсіп Баласағұн айтқандай, біліміне ұйымдастырушылық қабілеті сай Кенжеғали 1982 жылы Целиноград ауыл шаруашылығы институтының ректорлығына тағайындалады. Іскер басшы институттың оқу-тәрбие процесінің сапасын көтерудің тиімді тәсілдерін таба білді. Өз ұжымының ғылым мекемелерімен және өндіріспен байланысын нығайтты, материалдық-техникалық базасын нығайтуға үлкен күш салды. Оның бастамасымен бұрынғы Кеңес Одағындағы бүкілодақтық ауыл шаруашылығы биотехникалық орталықтарының бірі осы Целиноград ауыл шаруашылығы институтында құрылды. Бұл оқу орны Кеңес Одағындағы аграрлық жүйедегі жетекші жоғары оқу орындарының біріне айналды.

«адам баласы ұшқыр ой, көп ақыл, өткір сезім, қайратының арқасында ғылым, білім, өнер тауып, өзгеден үстем, дүние жүзінің қожасы болып отыр»,- деп Жүсіпбек Аймауытов айтқандай, Кенжекең де Мәскеудің үлкен ғылым мектебінен өтті және үнемі ғылыми ізденіс үстінде болды. Өндіріс құралдары айналымы саласының заңдылықтарын, экономиканы дамытудың қарқыны мен теңестірілуіне салалық инфрақұрылымның әсер ету ролі мен механизмін ашатын бірнеше іргелі еңбектер жариялады. Өзі және

зерттеушілерімен бірігіп дайындаған «Қазақстанда материалдық-техникалық жабдықтауды басқару», «Материалдық-техникалық жабдықтау және өндірістің тиімділігі», «Қазақстандағы жабдықтау мен оны өткізудің материалдық-техникалық базасы» деген монографияларында және басқа да көптеген еңбектерінде К.Ә. Сағадиев республикада материалдық-техникалық жабдықтауды аумақтық ұйымдастыруды жетілдіру бойынша және өндіріс құралдарын көтерме саудаға көшіруді ғылыми негіздеп, тәжірибелік ұсыныстар берді.

«Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға» деген Абай сөзін берік ұстаған Кенжекең 1992-1994 жылдары Қазақ мемлекеттік экономика университетін (ҚазМЭУ) басқарды. Оның бастамасымен ҚазМЭУ Қазақтың мемлекеттік басқару академиясы (ҚазМБА) болып өзгертіліп, даярланатын экономистердің құрамы мен оларды оқыту мазмұны қайта қаралып, жаңғыртылды. Бұрынғы факультеттер оқу-ғылыми кешендері болып бүгінгі халық шаруашылығының талаптарына орай қайта ұйымдастырылды. Менеджмент, маркетинг, микроэкономика, кәсіпкерлік пен бизнес негіздері, агробизнес және тағы басқа жаңа кафедралар ашылды.

Ғылыми шығармашылық интеллигенция К.Ә. Сағадиевтің ғалымдық және ұйымдастырушылық қабілетін жоғары бағалады. Ол 1994 жылы ҚР Ұлттық ғылым академиясының Президенті болып сайланды. Кенжекең тұсында Алматы қаласында Жалпы генетика және цитология институты мен социология және политология институты, Қарағанды қаласында Фитохимия институты, Шымкент қаласында Аймақтық экономика институты және академияда Медицина ғылымдарының бөлімшесі ашылды. Осылар академияның материалдық-техникалық базасын сақтап қалуға мүмкіншілік берді. Қолда бар күш пен құрал зерттеулердің келелі бағыттарына шоғырландырылды.

Ғылыми құрылымдар реформаланып, Қазақстан Республикасы Ғылым министрлігі – Ғылым академиясы құрылған соң, К.Ә. Сағадиев Қазақ мемлекеттік аграрлық университетінің ректоры болып тағайындалды. Жаңа міндеттерге қашанда сай жауапкершілікпен қарайтын Кенжекең аз ғана уақыт ішінде бұрынғы факультеттердің орнына ірі оқу-ғылым, өндіріс кешендерін ұйымдастырды, компьютер және тіл орталықтары құрылды. Биотехнология, агроэкология, халықаралық аграрлық-экономикалық қатынас аграрлық құқық кедендік ісі және тағы басқа осы кезеңге аса қажетті бағыттағы мамандықтар ашылды, материалдық базаны қалпына келтіру қолға алынды. «Ұстаздардың кәсіби шеберлігі мен студенттерді оқыту сапасына ерекше талап қойды. «Театр киім ілгіштен басталады» дегендей, соңғы жылдары жүдеу тартқан оқу корпустары да қала ансамбліне жарасымды сән берді.

Білікті ғалым өзінің ғылыми мектебі, дәстүрі мен ұйымдастырушылық қызметін әрі қарай жалғастыратын ізбасарларын дайындауда нәтижелі еңбек етіп келеді. Оның жетекшілік етуімен 3 докторлық, 28 кандидаттық диссертация қорғалды.

Евней Букетовтің «Парасаттылық, шарапаттылық, кеңдік, адалдық ғылымда қызмет істеген әрбір адамға лайық. Халқымыздың мәпелеп бетке ұстары – ғылым адамдары» деген пайымдауы да Кенжеғали Әбенұлына арналғандай. Бұл күндері Кенжекең кіндігінен тараған ұрпақтар да әке еңбегін ақтап, қадір-қасиеттерімен көзқуаныш болып жүр. Азаматтық асқақтықты ар еткен нар тұлғамызға деген халық сүйіспеншілігі әрдайым молая берсін.

М. Жәркенов,
Арқалық пединститутының доценті.

А. Жәркенова,
ҚР ҒА Ш. Уәлиханов атындағы
тарих және этнология
институтының аспиранты.
1998 жылғы 22 мамыр